

Budai Napló

● Várospolitikai, közgazdasági és társadalmi hetilap ●

Alapító: VIRA ÁG BÉLA

Szerkesztik: LIPPAY GYULA dr. és OLTY ANTAL

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
I, KRISZTINA-KÖRÜT 113/b TELEFON: 1-502-96

Az új Buda

A negyvezredéves ünnepségek során sokszor elmondták, még többször megírták, miképpen épült fel Buda a nagy ostrom után, miként járult hozzá a polgárság erős akarata ahhoz az elhatározáshoz, hogy Hollós Mátyás egykori világhírnév városát ismét naggyá, széppé, gazdaggá tegyék. Az ostrom után felépült az új Buda, élt egész mostanáig, 250 évig, most azonban elkövetkezett az idő, amikor az ostrom utáni Buda szép lassan eltűnik és új város emelkedik a helyén.

Elkészült Óbuda új rendezési terve és teljesen átépül a Viziváros is. A Krisztinaváros aránylag új városrész, a hegyvidék meg egészen új, úgyszólván az utóbbi évtizedekben emelkedtek itt ki a házak a földből. Új a kelenföldi és lágymányosi város is, rövidesen pedig megkezdődik az építkezés a készülő Horthy Miklós-híd környékén is.

Azt hirdeti mindez, hogy Buda nem állt meg, élni és fejlődni akar. Legutóbb eltűnt a Tabán viskóinak tömege (és vele együtt a „romantikus” Buda egy része is), most pedig a Viziváros régi, földszintes házaiknak, zegzugos utcáinak helyén tömegesen emelkednek fel új, hatalmas, sokemeletű paloták, hogy teljesen megváltoztassák ennek az ősi városrésznek a képét. Ezen a változáson lehet elmerengeni, lehet azt bizonyos mértékig fájlni is, de bele kell végezni, hogy az idők robogó szekerét napjainkban motor és benziner hajtja, hogy most éppen ezekben a napokban likvidálódik Buda 250 esztendeje, hogy az elkövetkező új századok számára felépítse az új Budát. Mint ahogy az élőlények világában egyik nemzedék felváltja a másikat, úgy a városok életében is generációk vannak, újak meg újabbak, amelyek kiszorítják a régieket. Ez az életrendje, amely ellen nincs apelláta.

Amikor most, a nagy ünnep után széjjel tekintünk az újjáépülő városon, Széchenyi István szavai jutnak önkénytelenül is az eszünkbe: „Magyarország nem volt, hanem lesz.” Buda nem volt, hanem lesz.

De, hogy legyen és hogy valóban Buda legyen az új Buda, ahhoz rendkívüli óvatosság, nagy gyengédség és a multnak féltő szeretete kell. Borzalmas lenne, ha a lerombolásra ítélt városrészek helyén új lipótvárosok keletkeznének, ha az újjáépült Buda elvesztené az ősi város karakterét, nemes hagyományait, azt a patinás szépséget, amelynek melegsége ott él minden magyar szívében.

Buda területét nem szabad rideg, üzleties felfogással egyszerűen beépítésre váró telkeknek nézni. Megszentelt föld ez, amelyhez rengeteg könny, vér, sóhaj és álom tapad. Egy nemzet minden vágyódásának, szeretetének középpontja Buda földje, — nem lehet telekspekulánsok meg építkező társaságok Klondyke-ja, amelynek talajából kíméletlenül előkaparják a maguk aranyrőgeit.

Meg kell őrizni az újjáépítés során minden legkisebb hagyományt, minden egyes emléket, amely azt hirdeti, hogy az új Buda a multakon épül fel. Épüljön, legyen a világ legszebb városa, Európa virágoskertje az új Buda, de kérve kérjük, komoly lélekkel intjük a városépítőket: egyetlen pillanatra se felejtsek el, hogy nem akármilyen új várost, hanem Budát építsék fel Budán. A modern, szép, ragyogó Budát, de Buda legyen az, folytatása az ősi Budának, ami most készül.

Mégpedig a magyar Buda. Amikor 250 évvel ezelőtt újból fel kellett építeni az ostrom során elpusztult várost, az odatelepített új lakók németek és rácok voltak, nem is építhették másképpen, mint ahogy azt régi hazájukban látták, tanulták. Ma azonban magyarok laknak a budai dombok lankáin és völgyeiben, testben és lélekben magyarokká lettek a bevándorolt telepeseik utódai is, épúgy, mint a város

újabb lakosai. Ma már magyarok építik az új Budát, legyen tehát külsejében is magyar az épülő város.

Sajnos, rengeteget már Budán az újabb építkezések során is. A lágymányosi városrész sivársága, ötlettelensége elremitő példája

annak, mit nem szabad csinálni. Ne hivatalnokok tervezzék meg az új Budát, hanem művészek, akiknek lelkében elevenen ég a tradícióhoz, Buda esodálatos multjához való ragaszkodás, de ott lüktet az új idők szelleme is. Az idegen, aki a fővárosba érkezik, tulaj-

donképpen Budáért jön Budapestre. A fürdőket, a történelmi multat, a főváros lokális couleurjét Budán találja meg. Pestet nagyon elrontották a városépítők, mentsük meg legalább Budát, ahol még nem késtünk el a mentés munkájával.

Most 100 éve iktatták törvénybe a Lánchíd építését Hogyan született meg az 1836. évi XXVI. törvénycikk

Eppen most lesz száz esztendeje annak a Buda és Pest életében, de az egész magyar nemzet haladására nézve is döntő eseménynek, hogy az országgyűlés törvénybe iktatta Széchenyi István nagy almat: a Lánchíd felépítését. Széchenyi nagyszerű reformmunkásságának rendkívüli jelentőségű állomása volt a híd felépítésének törvénybeiktatása.

Ezt megelőzőleg alapozta meg a dunai gőzhajózást, 1834-ben írta első cikkeit, melyeknek nyomán virágzott fel a dunai gőzhajózás. Az ő lángelméje indította első útjukra a dunai gőzösöket, melyeknek száma évről-évre szaporodott. Ezután indította el Pest megye gyűlésein a mozgalmat a magyar kereskedelem fejlesztésére, Buda és Pest egyesítésére, utóbbival kapcsolatban a Lánchíd építésére. Andrássy György társaságában Németországon és Belgiumon át Angliába utazik. Ezen úttjáról írja meg a „Jelentés a Buda-pesti hídgyűlésülethez” című művet (1833.) Fáradozásait siker koronázza és 1836-ban a magyar országgyűlés törvényt hoz a Lánchíd megépítésére.

Mikor most a Lánchíd megszületésének százéves forduló ünnepénél megállunk, szinte el se tudjuk képzelni, mit jelentett akkor ez az elhatározás. A Lánchíd nemesak Pestet és Budát kötötte össze, hanem a multat és jelent is. A rendi Magyarországot a demokratikus, új Magyarországgal. A rendi előjogokon a Lánchíd ütötte az első rést azzal, hogy a törvény nemesnek, polgárnak, parasztnak egyaránt kötelezővé tette a hídvasz fizetését és a törvénynek ez a rendelkezése történelmi jelentőségű.

Az 1836. évi XXVI. törvénycikknek, amelyet éppen most száz éve hirdettek ki, ez a címe: „Egy állandó hídnak Buda és Pest közötti építéséről.” Majd így folytatja:

„Az Országban keresztül folyó Duna jobb- és balpartjai között szükséges szakadatlan közúti fenntartása végett Buda és Pest városok között állandó hídnak építése határozottatik.”

Az új törvény 11 §-ból áll. Az 1. §. így szól:

— A Buda és Pest közötti állandó híd felépítésének eszközzése egy részvényes társaságnak feladása lesz, mely is hogy annál hamarabb összeállhasson, vállalatára nézve pedig Törvény által tökéletesen biztosítva legyen.

A következő paragrafus a hídvaszszedésről, kisajátításról, fenntartási költségekről stb. rendelkezik. Kimondja, hogy a híd építésének felügyeletét egy „Országos Állandó Küldöttségre” bízta.

Valóságos történelem maga az a névsor, amely a bizottság tagjait sorolja fel.

Melegebben dobban a szív dicő régi magyar nevek hallatára és fájdalmasan, amikor olvassuk a boldog Nagy-Magyarország vármegyéinek nevét, melynek vezetői ebben a küldöttségben résztvettek és amelyeknek egy része ma idegen uralom alatt senyved.

A bizottság elnöke az ország Nádorá lett. Tagjait a következőkben sorolják fel: A főrendi tábla részéről: Palugyai és Bodafalvi Palugyay Imre kassai püspök, Ó es. kir. felsége tanácsosa. Szilassi és Pilisi Szilassy József, Szent István Apostoli királyi rendének vitéze, a Szent-Korona őrje, a Hét személyes Tábla bírja, Torna vármegye főispánja. Szklabinai és Blatnicai Baró Révay János, Ó es. kir. felsége kamarása, valóságos belső titkos tanácsos, Thuróc vármegye örökös és valóságos főispánja. Gróf Battyányi Imre Német Ujvár örökös, Ó es. kir. felsége kamarása, valóságos belső titkos tanácsos, Hét személyes Tábla bíró és Szala vármegye főispánja. Losonczy György Pál Ó es. kir. felsége kamarása és Krassó vármegye főispánja.

Sárvári és Felsővidéki Gróf Széchenyi István, több külföldi jeles Rendeik vitéze és Ó es. kir. felsége kamarása. Kraszná-Horkai Gróf Andrássy György, Ó es. kir. felsége kamarása. A fő-Tiszteleendő Egyházi Rendből: Németh György, a Királyi Tábla Praelátusa, az Esztergomi főkapitán kano-

nokja és követe. A királyi Tábla részéről: Verebi Véghe Ignác, Ó es. kir. felsége Tanácsosa és az Ország-Bírói hivatal Itélőmestere. Niezki Niczky János Királyi Tábla-Bíró. Horvát-Dalmát és Tót Ország részéről: Gróf Draskovich János Ó es. kir. felsége kamarása, nevezett országok követe.

Ezen kívül négy képviselője volt a küldöttségben a Dunán-inneni, három a Dunán-túli, négy a Tiszán-inneni, három a Tiszán-túli kerületnek. A

városok, Fiume és a jelen nem lévő követei 5 taggal szerepelnek ebben a történelmi emléki küldöttségben.

Ezzel elindult „a híd” építése. Kegyelettel és boldog hálával kell megemlékeznünk erről a dátumról, amely Buda és Pest kialakulására, fejlődésére nézve döntő hatással volt és amelynek áldásait még most is aratjuk, amikor már egész sereg híd köti össze Budát Pesttel.

A budai Vár nagy ünnepe Ragyogó külsőségek között hódolt az ország és a külföld a törökverő hősök emlékeinek

A főváros közönsége el nem halványuló kegyelettel őrzi azoknak emlékeztetőit, akiknek Budavár felszabadítását köszönheti. Azt a történelmi reménységet meríti az ünnepből, hogy be kell követeznie a felszabadulásnak a trianoni megszállás alól is, mint ahogy a több mint másfélszázados kétszázötvenedik évfordulója alkalmából rendezett emlékkiállítás. Az ünnepélyes megnyitáson sokan vettek részt az ünnepségekre ideérkezett külföldi vendégek közül is.

Vasárnap kezdődött meg az ünnepségek sorozata. A magyar rádió röptette világra Sipőcz Jenő főpolgármester gyönyörű emlékesztését.

A keddi ünnep kezdete délelőtt 11 órakor volt, amikor Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter ünnepélyes keretek között nyitotta meg az Iparművészeti Múzeumban a Buda visszafoglalása kétszázötvenedik évfordulója alkalmából rendezett emlékkiállítást. Az ünnepélyes megnyitáson sokan vettek részt az ünnepségekre ideérkezett külföldi vendégek közül is.

Azok a külföldi küldöttségek, amelyek Buda visszafoglalásának 250. évfordulójára Budapestre érkeztek, kedden délelőtt egymásután jelentek meg Szendy Károly polgármesternél, hogy tisztelgő látogatást tegyenek, kiket a polgármester Némethy Károly tanácsok társaságában fogadott. A látogatók között volt a magyaroknál oly joggal népszerű Romanelli ezredesen kívül a belga, osztrák, svéd, német olasz és lengyel küldöttség vezetője is.

A Budavár visszafoglalásával kapcsolatos hivatalos ünnepségek tulajdonképpen szerdán kezdődtek meg, amely alkalomra a polgármester Budapest összes hivatalaiban szünetnapot rendelt el.

Reggelre már a Vár apró, egy-kétemeletes palotái szinte roskadoztak a zászlódísz alatt. A nagy ünnepség a lobogódíszbe öltözött Szentháromság-terén kezdődött. A koronázó templom bejáratától jobbra és balra a megyék és törvényhatósági városok zászlói. A bejáratnál Szendy Károly polgármester fekete díszmagyarban fogadta a vendégeket.

A külföldi küldöttségeket budapesti követeik vezették. A kormányzó képviselőjében vitéz Shvoay István, a honvédség főparancsnoka, a felsőház képviselőjében gróf Széchenyi Bertalan, az országgyűlés képviselőjében Kornis Gyula, a miniszterelnök képviselőjében Kánya Kálmán, a honvédelmi miniszter képviselőjében Bartha Károly altábornagy, a kormány részéről még Kozma Miklós, Hóman Bálint, Winckler István és Bornemisza Géza miniszterek jelentek meg. Ott voltak József főherceg, Augusztia főhercegasszony, Angelo Rotta pápai nuncius, Glattfelder Gyula esanádi püspök, Hanauer Á. István váci püspök, Kelemen Krisztofn pannonhalmi főapát, Lindenberger János apostoli kormányzó, Mészáros János érseki helytartó és a magyar közelet még igen sok vezető egyénisége.

Kilenc órakor vonult be a papság kíséretében Serédi Jusztinián hercegprímás bíboros és herceglében a Kőszegi templomba, hogy az ünnepi szentmisét pontifikálja. A kíséretett képező papság évszázados misericordában festői és megható látványt nyújtott. Ezen hangzott el először Matheus Simonelli Missa Buda expugnata-ja és Kodály Zoltán Budavári Te Deum-ja.

A mise után megindult a hódoló menet a Vár utcáin át. Résztvettek ebben az itteni külföldi küldöttek is. Különösen nagy küldöttséggel képviselték magukat a hajduvárosok és Győr városa.

Féltizenegyor a Bécsikapu-terre a Himnusz hangjai mellett szárnysegéde, valamint Szendy Károly polgármester kíséretében gyalog vonult be a díszmenetbe vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója. A kormányzó helyet foglalt a főtribün közepén, Szendy Károly polgármester pedig ünnepi beszédet mondott:

— Ma kétszázötven esztendeje annak, hogy hetvenhét napi kemény és elkeseredett ostrom után véres közelharcban, mindent elsöprő lendülettel elfoglalta az ősi Budát a várát vívó sereg. Ebben a nagy küzdelemben a magyarok volt az országlás, hisz ők küzdöttek a legelkeseredettebben hazájuk fővárosáért, de részt vett a harcban Európa minden számottevő nyugati nemzete is.

Kegyelettel emlékezett meg ezután XI. Ince pápa érdemeiről, majd felkérte a kormányzót, hogy az emlékművet rendeltetésének átadhassa. A leplezés után a Magyar Hírszék akkoriakkor mellett koszorúzták meg a kormányzó a gyönyörű emlékművet, majd alabárdos testőrségének sorfala között megindul a Bécsikapu és a Lovasúton át a Vár északi bástyájának tövéhez, ahol az ott elterülő kis parkban a Budavár ostromában résztvevő magyar hajdúk emlékműve várt leplezésre.

Ennek megtörténte után a budavári ünnepségek be is fejeződtek.

A most felavatott pompás két emlékmű után a Vár bástyafokait most már több emlékmű is díszíti. Itt áll már a spanyolok emlékműve, továbbá cörményesi Fiáth János győri kongreganista várvívó vitéz emléktáblája. Most a Vár északi falába hatalmas kereszt alatt egy kis emlékház is felépült, amely a közönséget az elesett hősök, áldozataira. Az újonnan felállított Bécsikapu boltíve alatt emléktábla hirdeti a régen Szombati-kapunak nevezett emlékmű újjáépülését és emléktábla hirdeti a Budavára ostromában résztvevő hősök emlékeztetőit is.

Budapest összes felekezeti megünnepelték Budavára visszavételének kétszázötven éves évfordulóját.

Délután az Akadémia rendkívüli ülést tartott. Este a Városi Színházban volt díszelőadás, majd a Gellért-szállóban a főváros látta vendégül az ünnepség résztvevőit.